

İKTİSAT ve MALİYE

TÜRKİYE ZİRAATININ İKTİSADİ MESELELERİ

I

Prof. Fethi Çelikbaş

İnsanların tabiatta mevcut olan madde ve kuvvetleri ihtiyaçlarına yarayışlı hale getirmek için yaptıkları faaliyetler, başlıca iki ana kaynağa dayanmaktadır: Topraküstü faaliyetler, toprakaltı faaliyetler. Bu iki nev'i faaliyetten, ancak birincileri ziraî faaliyetlerin mevzuunu teşkil eder.

Ziraî faaliyetlerin kendine mahsus olan tabii, teknik şartları vardır. Ziraatın hususiyetini meydana getiren bu şartların incelenmesi iktisatçıya düşmez ve iktisatçı, ziraî faaliyetlerin içinde buldukları tabii, teknik şartları iktisatla olan alâkası nisbetinde mütalea eder. Lâkin, ziraat mütahassısı veya mühendisinin vaziyeti aynı değildir. Gerçekten, ziraat teknisyeni geniş ölçüde, iktisatla meşgul olmak mevkindedir. Bu sebeptendir ki, ziraat, orman, inşaat, elektrik vesaire gibi teknik araştırma müesseselerinde iktisat öğretimine de yer verilmiş bulunmaktadır. Bunun sebebi nedir?

Malûmdur ki, ziraî faaliyetler de, tıpkı diğer iktisadî faaliyetler gibi, masraf yapmağı icabettiren faaliyetlerdir. Bir toprak ne kadar müsbet olursa olsun, tabii şartlar ne kadar elverişli bulunursa bulunsun, mahsulün elde edilmesi için, sonunda yine az çok bir masraf yapmak lâzımdır. Ve yine ister en basit bir âletle, ister en karışık bir makine ile olsun, ziraî faaliyetlerde de, az çok fakat behemahal bir masraf yapmak icabettirmektedir. İşte, ziraatta da, miktarı ne olursa olsun, ister az, ister çok; ve ne şekilde görünürse görünsün, kapalı bir iktisatta aynen ve bedenen, piyasa iktisadında nakden ifadesini bulan, bir masraf unsuru mevcuttur. Ve bu masraf unsuru ziraî faaliyetleri, iktisadî âmilin hükmü altına sokmaktadır. Artık, bu takdirde, herhangi bir memleketin ziraatı, ancak içinde bulunduğu iktisadî meselelerin halledildiği nisbette, serpilip gelişmek imkânlarına kavuşabilmektedir.

Kanaatımızca, sadece ziraat siyasetimizin değil, fakat topyekün iktisat siyasetimizin takip etmesi lâzımgelen istikamet, ziraatımızın iktisadî meselelerini bulup ortaya koyduktan sonra tâyin ve tesbit edebilirler. Çünkü memleketimiz, iktisadî bünyesi itibariyle, geniş mikyasta ziraata dayanmaktadır. Ve tabii olduğu gibi, iktisat siyasetinin

de de, evvelâ teşhis etmekte, ondan sonra tedaviye geçmek lâzımgelmektedir. (1)

Türkiye ziraatının iktisadî meseleleri nelerdir?

Bu tek soru içinde, birbirine bağlı müteaddit meseleler mevcuttur. Şimdi sırasıyla bunları inceliyeceğiz:

I. — Evvelâ, Türkiye ziraatının toprak vaziyeti ve imkânları nelerdir? İlk bakışta, tamamiyle coğrafi bir ölçü olan nüfus yoğunluğuna bakarak, Km² ye 23 kişi düşüyor diye, ziraat bakımından geniş topraklara sahip olduğumuz ileri sürülebilir. Amma, bu noktâi nazarda isabet olmadığı muhakkaktır. Filhakika, iktisadî bakımdan mühim olan, bir memleketin mücerret olarak arazisinin genişliği değil, fakat üzerinde ziraat edilen veya ziraat edilebilecek olan arazinin miktarıdır. Şu halde, mevzuu bu yönden ele almak ve tetkik etmek icabetmektedir.

İstatistik Yıllığı'ndan aldığımız aşağıdaki cetvel, memleket yüzölçüsünün 1944 senesinde, umumî bölünüşünü göstermektedir:

	Yüzölçüsü Hektar	Toplam'a % Oranı
<i>I — Her yıl sürülüp ekilen topraklar:</i>		
1 — Hububat	6.974.785	9.0
2 — Bakliyat	362.913	0.4
3 — Sınaî nebatlar	594.416	0.8
4 — Saire	154.859	0.2
5 — Nadas	4.813.970	6.2
T o p l a m	12.900.943	16.6
<i>II — Çayırlar, yaylaklar Otlak ve Mer'alar:</i>		
1 — Çayırlar	3.551.361	4.6
2 — Otlak ve yaylaklar	2.665.196	3.4
3 — Mer'alar	32.804.283	42.2
T o p l a m	39.020.840	50.2

(1) Bilhassa belirtmek isteriz ki, biz burada sadece ziraatımızın iktisadî meselelerini tetkik ediyoruz. Türkiye iktisadının bazı müşterek ana dâvaları vardır ki biz burada onlarla meşgul olacak değiliz. Elbette bu dâvalar ziraatımızı da dolayısıyla alâkadâr eden meselelerdir. Yol ve ulaştırma işleri bunların başında gelmektedir.

III — Sebze ve meyve bahçeleri, zeytinlikler, bağlar v.s.

1 — Sebze bahçeleri	150.865	0.2
2 — Meyve "	465.107	0.6
3 — Bağlar	472.927	0.6
4 — Zeytinlikler	295.530	0.4
5 — Gülistanlar	315	0.0

T o p l a m 1.384.744 1.8

IV — Ormanlar 11.892.537 15.3

V — Mahsul getirmiyen yerler:

1 — Mahsul getirmiyen yerler	11.512.836	14.8
2 — Göller ve bataklık	986.120	1.2

T o p l a m 12.498.956 16.1

G e n e l T o p l a m 77.698.020 100.0

Yukarıki cevelin tetkikinden anlaşılıyor ki, Türkiye'de, memleket arazisinin ancak % 16.6'sı üzerinde ziraat yapılmaktadır. Bu miktarın 6,2 si de nadas arazisi olarak gösterildiğine göre, her yıl üzerinde filen hasad edilebilen arazi genişliği memleket yüzölçüsünün ancak % 10,4 ünü tutmaktadır.

Acaba bu miktarlar doğru mudur? Türkiye'de her yıl sürülen ve ekilen topraklar, nadaslarla birlikte, memleket yüzölçüsünün % 16,6 sını nadas'lar hariç olduğu takdirde de % 10,4 ünü mü teşkil etmektedir? Biz, bu mevzuda kat'i olarak bir şey söyleyecek durumda olmamakla beraber, öyle zan ve tahmin ediyoruz ki, memleketimizde üzerinde ziraat yapılan topraklar hakikatte, bu nisbetlerin üstündedir. Ve ziraat toprakları daraldıkça, köylüler bir yandan ormandan tarla açmak (1), öte yandan da çayır ve mer'aları tarla arazisi haline getirmek zorunda kalmaktadır. (2)

(1) Ord. Prof. Kadri Bilgerme, Ekonomik Kalkınmamızın baş şartı çok ve ucuz zirai istihşâldir. Tarım Bakanlığı Dergisi, Sayı 8, Mayıs 1948.

(2) İsveç'li Prof. Manfred Naslund'da Tarım Bakanlığına verdiği "Ön rapor" da bunu teyid etmektedir. 1948

Hiç şüphesiz, üzerinde ziraat yapılan topraklarımızı daha bir miktar attırmak mümkündür. Nitekim, şimdi ve yeri gelince bir cetvelde görüleceği gibi, memleketimizin tarla arazisini % 25,9 olarak tahmin eden mütahassıslarımız vardır. Fakat şu da var ki, köylerimizin bugünkü kuruluşlarına göre, memleketimizde nadas usulünün kolayca terk edilebileceğini kabul etmek hayli güçtür. Öte taraftan Zooteknik mütahassıslarımız, hayvanlarımızın normal olarak beslenmesi için gereken yem maddeleri istihsâl miktarının bile henüz çok dünde olduğumuzu söylemektedir (1). Orman mütahassıslarımız ise, memleketin orman varlığı itibariyle son derece kifayetsiz bir duruma düşmüş olduğunu ileri sürmekte (2) ve nihayet bütün bunlardan mülhem olarak memleketimizde kabili istifade olmayan yerlerin oldukça kabarık bir yekûn ve nispet teşkil ettiğini de aşağıki cetvel, bize, apaçık göstermektedir:

Türlü arazi kategorilerinin memleket yüzölçüsüne oranı (%) (3)

	Türkiye	Romanya (1939)	Macaristan (1938)	İtalya (1937)	Fransa (1937)	Almanya ve Avusturya (1939)	Norveç (1938)	İsviçre (1937)
1- Tarla arazisi	25.9	45.3	60.3	41.9	37.6	38.2	12.3	2.8
1- Bahçe "	2.6	2.2	3.6	7.4	3.9	1.8	0.3	
3- Mer'a ve çayırlar	31.3	14.0	17.3	18.8	21.2	19.3	40.7	0.6
4- Ormanlık arazi	13.1	21.5	11.9	18.3	19.5	29.4	21.8	24.3
5- Su sathları ve bataklıklar	1.3							
6- Dağlık ve taşlık arazi	26.0	17.0	6.9	13.6	17.8	11.3	24.9	72.3
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yukarıki cetvelin tetkiki, memleket ziraatının iktisadî imkânları bakımından bize şayanı dikkat bilgiler vermektedir.

(1) Ord. Prof. Mazhar Diker ve Dr. Kemal Savaş'ın 1926 - 1946 arasında Antalya ormanlarında yaptıkları araştırmalara ait, "Yurtta Orman Azalması, Ankara, 1947" adlı tetkike bakınız.

(2) İstatistik Yılığ'ına ait, her yıl sürülüp ekilen toprakların memleket yüzölçümüne oranı 1934 de % 13,7 iken 1944 de % 16,6 ya çıkmış, buna mukabil çayırlar, yaylaklar, otlak ve mer'alar % 57,3 den % 50,2 ye düşmüştür. (Bu rakamlarda Hatay vilâyetimizin ana vatana ilhakını da düşünelim.)

Evvelâ şu cihet aşikâr olarak gösterilmelidir ki, Türkiye, işe yarar toprakları bakımından elverişli bir durumda olmaktan maalesef çok uzaktır. Dağlık ve taşlık arazi yurdumuzda memleketin umum yüzölçüsüne nazaran % 26 gibi mühim bir nisbete baliğ olmaktadır. Ve bu miktar, Türkiye'yi, İsviçre'den de daha gayrı müsait bir duruma düşürmektedir.

İşte, kısaca, ziraatımızın toprak yönünden iktisadî meselesi bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

(3) Cetvel, Ord. Prof. Ömer Celâl Sarc'ın "Türkiye Ekonomisinin Genel Esasları, I. Tabiat Şartları, İst. 1944" eserinden alınmıştır. Sayfa 9. Müellif Türkiye'ye ait rakamları, Dr. Kemal Yiğitoğlu'nun "Türkiye İktisadiyatında Ormancılığın Yeri ve Ehemmiyeti, Ankara, 1941" adlı eserinden aldığını yazmakta, Ali Kemal Yiğitoğlu'nun da bu adetleri Türkiye İstatistik Yıllığı'nda neşredilen cetvelleri kendi incelemelerine ve türlü raporlara nazaran bazı tashihlere tâbi tutmak suretiyle tertip ettiğini bize bildirmektedir.